

Monitoring Maasoevers 2013

Ecologische monitoring van heringerichte en
natuurlijke maasoevers (landgedeelte)

Bart Peters
Peter Verbeek
Vincent de Jong

Peters, B., P. Verbeek & V. de Jong, 2013. Monitoring Maasoevers 2013. Studie in opdracht van Rijkswaterstaat Waterdienst en Rijkswaterstaat Limburg. Bureau Drift, Berg en Dal.

Foto omslag: Maasoever bij Oeffelt en nieuwe hoogwatergeul Keent

Correspondentie:
Bureau Drift
Nassaulaan 38, 6571 AD Berg en Dal
024 3502727 / 06 45018861 of bartpeters@drift.nl
www.drift.nl

© Bureau Drift. Alles uit dit rapport - behalve fotomateriaal - mag worden overgenomen mits er op de bovenstaande wijze verwezen wordt naar dit rapport.
© Kaartmateriaal Rijkswaterstaat Limburg.

Rijkswaterstaat
Ministerie van Infrastructuur en Milieu

Inhoud

Samenvatting	1
1 Inleiding.....	2
1.1 Monitoring Maasoevers.....	2
1.2 Onderzoekstrajecten.....	2
2 Werkwijze.....	4
2.1 Ecologische monitoring.....	4
2.1.1 Flora.....	4
2.1.2 Insecten.....	4
2.1.3 Broedvogels.....	4
2.1.4 Overige soortgroepen	5
3 Resultaten	6
3.1 Inleiding.....	6
3.2 Oude Schans (Empel, Den Bosch)	6
3.2.1 Algemeen beeld	6
3.2.2 Flora.....	7
3.2.3 Insecten.....	7
3.2.4 Broedvogels.....	7
3.2.5 Overige soortgroepen	7
3.3 Het Paalderen / Het Wild	7
3.3.1 Algemeen beeld	7
3.3.2 Flora.....	8
3.3.3 Insecten.....	8
3.3.4 Broedvogels.....	8
3.3.5 Overige soortgroepen	9
3.4 Het Scheel	9
3.4.1 Algemeen beeld	9
3.4.2 Flora.....	9
3.4.3 Insecten.....	10
3.4.4 Broedvogels.....	10
3.4.5 Overige soortgroepen	10
3.5 Ossekamp.....	10
3.5.1 Algemeen beeld	10
3.5.2 Flora.....	10
3.5.3 Insecten.....	10
3.5.4 Broedvogels.....	10
3.5.5 Overige soortgroepen	10
3.6 Keent.....	12
3.6.1 Algemeen beeld	12
3.6.2 Flora.....	14
3.6.3 Insecten.....	14
3.6.4 Broedvogels.....	14
3.6.5 Overige soortgroepen	14
3.7 Beugen-Oeffelt.....	14
3.7.1 Algemeen beeld	14
3.7.2 Flora.....	14
3.7.3 Insecten.....	16
3.7.4 Broedvogels.....	16
3.7.5 Overige soortgroepen	17
3.8 Ooijen (L).....	17
3.8.1 Algemeen beeld	17
3.8.2 Flora.....	17
3.8.3 Insecten.....	17
3.8.4 Broedvogels.....	17

3.8.5	Overige soortgroepen	18
3.9	Broekhuizen-Lottum	18
3.9.1	Algemeen beeld	18
3.9.2	Flora.....	18
3.9.3	Insecten	18
3.9.4	Broedvogels.....	19
3.9.5	Overige soortgroepen	19
3.10	Lus van Linne	19
3.10.1	Algemeen beeld	19
3.10.2	Flora.....	19
3.10.3	Insecten	20
3.10.4	Broedvogels.....	20
3.10.5	Overige soortgroepen	20
3.11	Koningssteen	20
3.11.1	Algemeen beeld	20
3.11.2	Flora.....	21
3.11.3	Insecten	21
3.11.4	Broedvogels.....	21
3.11.5	Overige soortgroepen	21
4	Conclusies en adviezen	22

Samenvatting

Ecologische ontwikkelingen

Op de tien in 2013 onderzochte oevertrajecten hebben slechts beperkt ecologische veranderingen plaatsgevonden ten opzichte van 2011. Enkele gebieden zijn pas kort geleden ingericht en de natuur heeft nog onvoldoende tijd gehad op de nieuwe omstandigheden te reageren (bijv. Keent, Ossenkamp). In sommige andere gebieden is nauwelijks morfologische activiteit, bijv. omdat er nog steeds veel bestorting aanwezig is (Koningssteen, Broekhuizen-Lottum, Ooijen (L)). Daardoor zijn de veranderingen in flora en fauna ook bescheiden. Over de hele linie heeft het beheer invloed op beperkte veranderingen in de landflora en - fauna. Het beheer van de oeverterreinen is voor bijv. flora, dagvlinders en sprinkhanen zeker zo belangrijk als bijv. het verwijderen van bestorting.

Enkele oevers ontwikkelen zich morfologisch zeer voorspoedig, maar de ontwikkelingsperiode is nog wat kort om grote veranderingen in flora en fauna een kans te bieden. Het gaat dan met name om de volgende twee gebieden.

- Rond de oevers van Keent is door het verwijderen van oeverbestorting vrije erosie op gang gekomen en zijn twee hoogwatergeulen aangelegd. Hoewel dit terrein zich in 2013 nog in een pionierstadium bevond mogen hier in de komende jaren belangrijke ecologische veranderingen verwacht worden. Het behoud van de hoge, vrij zandige maasoever aan de oostzijde van Keent werpt nu al zijn vruchten af doordat hier al het eerste jaar een fraaie steiloever met een aanzet tot een rivierstrand tot ontwikkeling is gekomen.
- Langs de oevers tussen Beugen en Oeffelt zijn mooie voorbeelden van vrije erosie zichtbaar conform het streefbeeld uit 2005, afgewisseld met lange delen die weinig erosie vertonen. Het beeld van de Maas lijkt hier steeds meer op de situatie van voor 1974 (aanleg bestorting), mede omdat de oeverzijde bij Gennep ook van stortstenen ontdaan is. Opvallend genoeg had zich dat aan de Beugense kant in 2013 nog niet vertaald in de vestiging van oeverwaluwen, maar dat lijkt een kwestie van tijd, en had mogelijk ook met het voorjaarshoogwater te maken. IJsvogel had zich wel in de nabijheid gevestigd, hoewel mogelijk aan de overzijde.

De meeste interessante en nieuwe vestigingen in individuele terreinen:

- Ondanks een slecht jaar voor Oeverwaluwen in meer bovenstroomse oevers (mogelijk door voorjaarshoogwater) kende Oude Schans onder invloed van nieuwe wintererosie maar liefst 163 nesten.
- Mogelijk een nieuwe populatie van Bruin blauwtje in Het Scheel.
- Voor het eerst Gouden sprinkhaan rond Beugen-Oeffelt en een broedgeval van IJsvogel nabij.
- Bij Kasteel Ooijen (L) werd een oude relict populatie van Zachte haver aangetroffen.

Algemene adviezen

- Voorgesteld wordt de locatie Koningssteen-De Engel in het programma te vervangen door een andere oever. Er is niet werkelijk sprake van een natuurlijke, vrij eroderende oever omdat oude bestorting van maaskeien vergaande erosie voorkomt. Veranderingen die hier gemeten worden hebben enkel met het terreinbeheer in het natuurgebied van Natuurmonumenten te maken.
- Geadviseerd om de komende tijd extra aandacht in te bouwen voor het beheer van de Maasoever; voor het landgedeelte is het beheer zeker zo belangrijk als eventuele herinrichting.

Geadviseerd wordt om grote terughoudendheid te betrachten met de aanleg van oevergeulen, zoals bij Ossekamp, vooral omdat ze uitgaan van een systeemvreemd ontwerpconcept en (geo)morfologisch eerder schadelijk dan wenselijk zijn.

1

Inleiding

1.1 Monitoring Maasoever

De afgelopen jaren zijn door Rijkswaterstaat Limburg langs verschillende trajecten van de Maas vrij eroderende oevers gerealiseerd of natuurvriendelijke oevers aangelegd. De komende jaren zal dit op nog meer plaatsen worden gedaan. Deze maatregelen vinden plaats onder de vlag van de Kaderrichtlijn Water (KRW). Vanuit de KRW – maar ook vanuit een breder ecologisch belang om de effectiviteit van de maatregelen te onderzoeken – worden deze trajecten tweejaarlijks gemonitord.

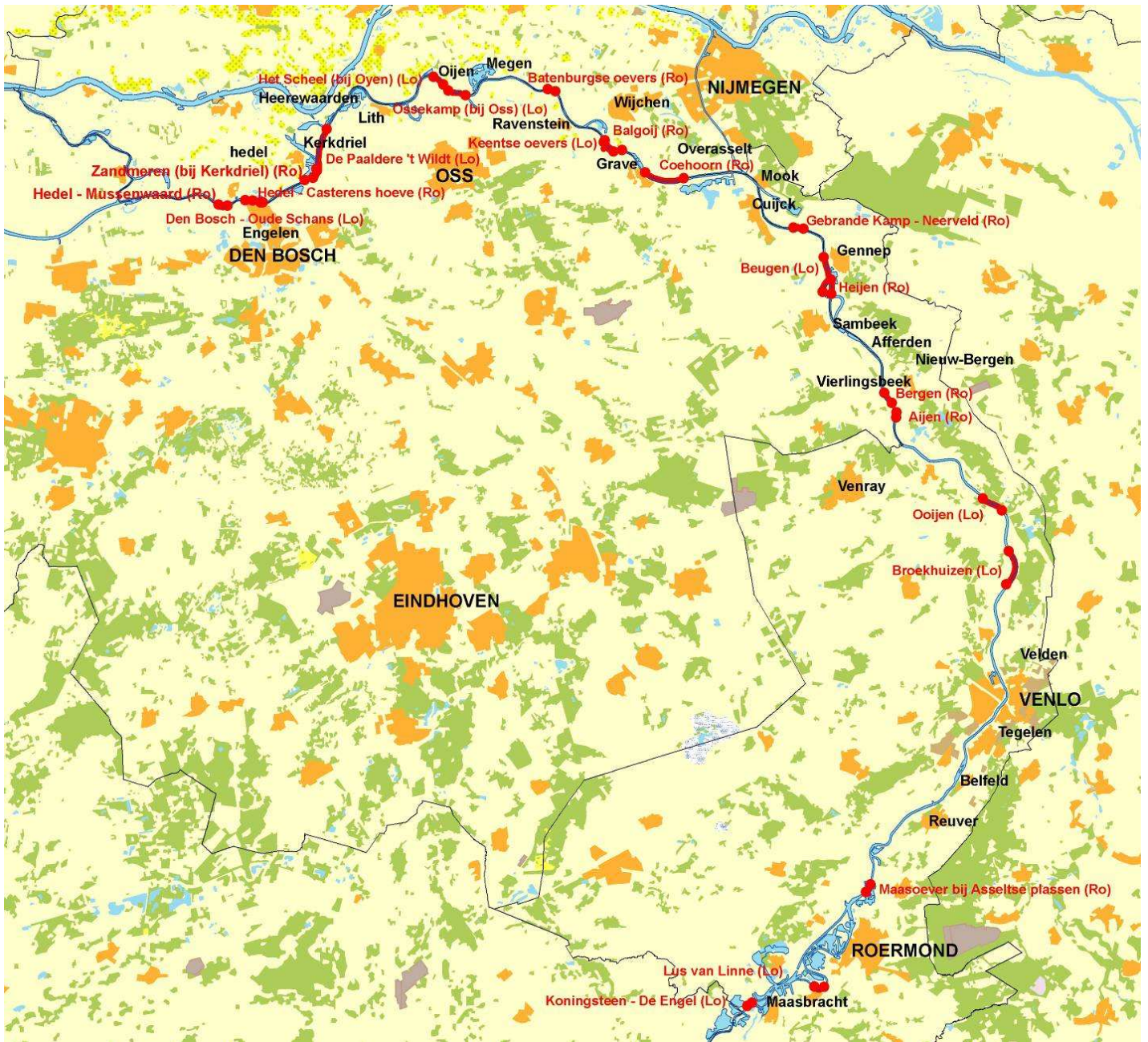
Tussen 2008 en 2013 neemt Rijkswaterstaat Waterdienst (Lelystad) in opdracht van Rijkswaterstaat Limburg het initiatief hiertoe. De Waterdienst zal zelf het watergedeelte (vissen, macrofauna, waterplanten) monitoren en heeft Bureau Drift gevraagd het landgedeelte (flora, broedvogels, relevante zoogdieren, insectenfauna) voor haar rekening te nemen. De voorliggende rapportage vormt een verslaglegging van de monitoringsresultaten van het landgedeelte in 2013.

1.2 Onderzoekstrajecten

In bijlage 1 is een overzicht opgenomen van de oevers die in het project gevolgd worden. Elke oever wordt eens in de twee jaar gemonitord, waarbij in 2008 gestart is met de rechteroevers en in 2009 voor het eerst de monitoring van de linkeroevers is uitgevoerd. De monitoringsronde van 2013 was dus een herhaling van het onderzoek in 2009 en 2011. Het gaat hierbij om de oevertrajecten op de linkeroever (west- en zuidoever) van de Maas. In figuur 1 is de ligging van de oevers op kaart weergegeven.

Geïnterviewde oevers in 2013:

1. Oude Schans, Den Bosch
2. Het Paalderen-Het Wild
3. Het Scheel, Oijen (NB)
4. Ossenkamp
5. Keent
6. Beugen
7. Broekhuizen-Lottum
8. Ooijen (L)
9. Koningssteen
10. Lus van Linne

Ligging van de onderzoekstrajecten. In 2013 zijn de linkeroevers (Lo) onderzocht.

2

Werkwijze

2.1 Ecologische monitoring

Bij de inventarisatie is in 2013 dezelfde methode gehanteerd als in de periode 2008 t/m 2012 (Peters e.a., 2008; Peters, 2009; Peters & Calle, 2010; Peters, Calle & Niemeijer, 2011; Peters, B., P. Verbeek, D. Schut & P. van Hoof, 2012).

Van elke oever is steeds minimaal de eerste 20 tot 50 meter vanaf de rivier in kaart gebracht, mede afhankelijk van logische begrenzings/overgangen in het veld (perceelsgrenzen, rasters, heringericht gebied).

2.1.1 Flora

Voor de flora zijn minimaal twee veldbezoeken gebracht, te weten in mei/juni en in augustus/september. In de praktijk zijn het er eerder vier geweest omdat tijdens de insectenmonitoring ook naar planten gekeken is. Hierbij zijn alle wettelijk beschermde, bedreigde (Rode Lijst) en indicatieve soorten (aangevulde lijst naar Peters e.a., 2005; download [hier](#)) met GPS en aantalscore ingemeten. In hoofdstuk 3 van deze rapportage zijn de meest bijzondere plantensoorten, plus eventueel aanvullende indicatieve soorten, per oevertraject weergegeven.

2.1.2 Insecten

De oevers zijn gedurende 4 bezoeken in de lengterichting afgelopen op bijzondere en beschermde libellen, dagvlinders en sprinkhanen. Zeldzame (Rode Lijst) en wettelijk beschermde soorten zijn met GPS ingemeten; veel overige zijn ook met GPS ingemeten maar van echte algemeenheden is doorgaans enkel het voorkomen vermeld.

Bezoekdata

Gebied	mei	juni	juli	sept
Oude Schans	28 mei	22 juni	22 juli	3 sept
Paalderen/Het Wild	27 mei	22 juni	22 juli	3 sept
Het Scheel (Oijen NB)	27 mei	26 juni	18 juli	3 sept
Ossekamp	27 mei	26 juni	18 juli	9 sept
Keent	28 mei	18 juni	18 juli	4 sept
Beugen/Oeffelt	28/31 mei	18/27 juni	23 juli	9 sept
Ooijen (L)	31 mei	23 juni	23 juli	9 sept
Broekhuizen-Lottum	10 mei	23 juni	23 juli	9 sept
Linne	10 mei	27 juni	26 juli	10/12 sept
Koningssteen/De Engel	10 mei	27 juni	26 juli	4 sept

2.1.3 Broedvogels

Van de broedvogels zijn vooral ecologisch relevante soorten in beeld gebracht; dat wil zeggen soorten die indicatief zijn voor natuurlijke rivieroeveren en ook tijdens dagbezoeken kunnen worden gekarteerd. Het gaat met name op pioniersoorten als Oeverwaluw, IJsvogel, Kleine plevier en Oeverloper. Ze zijn meegenomen tijdens de flora- en insectenbezoeken en er zijn geen vroege ochtendbezoeken of avondbezoeken afgelegd. Overige bijzondere soorten (bijlage 1) zijn genoteerd en zonodig ingemeten. Bij de interpretatie van broedgevallen is toch zoveel mogelijk uitgegaan van de datumgrenzen zoals beschreven in de (vernieuwde) handleiding broedvogelonderzoek van SOVON ([Van Dijk & Boele, 2011](#)).

2.1.4 Overige soortgroepen

Overige soortgroepen zijn niet systematisch gekarteerd, maar bijzonderheden zoals (sporen van) Bever of Das, zijn genoteerd, met GPS ingemeten en ingevoerd in excel.

3

Resultaten

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk is per oevertraject een samenvattend beeld geschetst van de belangrijkste resultaten van de monitoring in 2013. Er is een algemeen vegetatiebeeld geschetst en de belangrijkste soorten komen per soortgroep aan bod. De complete inventarisatiegegevens zijn digitaal aangeleverd in excel.

3.2 Oude Schans (Empel, Den Bosch)

3.2.1 Algemeen beeld

De Maasoever van de Oude Schans is over grote lengten vrij van oeverbestorting. Hierdoor zijn er grote delen waar in de laatste decennia vrije oevererosie heeft plaatsgevonden. Op plaatsen waar zand in de oever zit is deze erosie betrekkelijk snel gegaan, maar er zijn ook locaties met erosiebestendige kleibanken. Hier verloopt het erosieproces uiterst langzaam.

In 2013 zijn vooral langs de kleiige, dicht op de rivier gelegen oevers westelijk van de grote erosieboog extra afgeslagen, mogelijk onder invloed van het laatste winterhoogwater. Dit leidde tot veel nieuwe kale steilwanden met extra oeverzwaluwen.

De uiterwaard werd tot enkele jaren geleden nog intensief agrarisch benut. Sinds ca. 6 jaar is het beheer van het terrein overgegaan naar Natuurmonumenten. De vegetatie bestaat echter nog steeds uit relatief soortenarme raaigrasweiden, hoewel duidelijk structuurrijker dan voorheen.

Extra erosie rond de wat meer kleiige delen bij Oude Schans in 2013 (foto Bart Peters).

De grote erosieboog van Oude Schans, met zandig oevermateriaal (foto Bart Peters).

3.2.2 Flora

Geen nieuwe vondsten.

3.2.3 Insecten

Geen bijzonderheden

3.2.4 Broedvogels

In 2013 bevond zich een kolonie van maar liefst 163 actieve oeverzwaluwholen rond de Oude Schans in drie groepen verdeel langs de oever. Dit is aanzienlijk meer dan in 2011 (50) en 2009 (20).

In struwelen op de oever werden 2 territoria van Grasmus aangetroffen.

3.2.5 Overige soortgroepen

-

3.3 Het Paalderen / Het Wild

3.3.1 Algemeen beeld

De oevers van Paalderen en 't Wild zijn in 2010 helemaal heringericht waarbij enkele geulen in de oeverzone zijn aangelegd. Deze geulen staan aan benedenstroomse kant in verbinding met de rivier, waardoor gedempte getijdenwerking en golfslag van de scheepvaart (zeer) beperkte invloed hebben in de geulen.

De oevergeulen zijn sterk vanuit een technische natuurbouwgedachte tot stand gekomen en sluiten niet aan bij de systeemkenmerken van dit Maastraject. Ze zijn met een soort asymmetrisch V-profiel aangelegd, met een lange en korte zijde afwisselend tegen de Maas aan en aan de landzijde. Ondanks de systeemvreemde morfologie en ligging van deze vergravingen zorgen de wateren voor nieuwe kansen voor flora en fauna en vooralsnog (afhankelijk van bosontwikkeling) voor een betere doorstroming tijdens hoogwater.

In 2013 had de moerasbegroeiing zich inmiddels wat verdicht t.o.v. 2011. Ze bestond uit soorten als Rietgras (a), Moeraskers (o), Gewone waterbies (o), Grote kattenstaart (a), Fioringras (f), Watermunt (o), Moerasvergeet-me-nietje (o), Grote waterweegbree (r), Beekpunge (f), Blauwe waterereprijs (r) en Schietwilg (o) Wolfspoot (o), Harig wilgenroosje (r), Watermuur (r), Lisdodde spec. (r), Heelblaadjes (r), Moerasvergeet-me-nietje (o), Pitrus (o) en Zeegroene rus (o). (abundantie volgens Tansley). Echte kruisdistel breidt zich geleidelijk uit op de hoge oever direct aan de Maas.

Het viel op dat voor het seizoen van 2013 lokaal jonge wilgen geklepeld waren langs de geulen. Er werd in de zomer van 2013 beweid met 16 stuks huisvee.

Het zuidwestelijke deel van Gewande is in beheer bij Natuurmonumenten en werd de eerste jaren ook nog meegeïventariseerd. Hier is echter niets met de oevers gebeurd. Ze liggen in steenbekleding en ook vanuit het beheer is hier weinig verandering. Deze zijn in 2013 ook niet meer meegenomen.

De geulen van Paalderen / Het Wild in 2013 (foto Bart Peters).

3.3.2 Flora

Rode ogentroost staat plaatselijk op de hoge Maasoever.

3.3.3 Insecten

Aardig is de vondst van Tengere grasjuffer, een soort die kenmerkend is voor wateren in een jong successiestadium. Er zijn daarnaast opnieuw een aantal libellen aangetroffen dat kenmerkend zijn voor beperkt rheofiele omstandigheden, te weten Blauwe breedscheenjuffer en Weidebeekjuffer, hoewel in kleine aantallen.

3.3.4 Broedvogels

- Bijzonder was een koppeltje Slobeend in een van de geulen, naast verschillende territoria van Krakeend.
- Daarnaast zat er een vermoedelijk broedgeval van Roodborsttapuit.

3.3.5 Overige soortgroepen

Waarschijnlijke vraat aan takken van Bever (misschien Beverrat).

3.4 Het Scheel

3.4.1 Algemeen beeld

Het Scheel is een heringerichte oever, waarbij een deel van de oever is vergraven ten behoeve van kleiwinning voor de kadeaanleg in 1997. Hierbij is een stilstaande zone achter een vooroever gecreëerd, waarbij vervolgens de bakenbomen (populieren) op eilandjes langs de rivier zijn blijven staan. De oever van de oeverplas is onder een flauw glooiend talud afgegraven waarbij relatief zandig tot lemig materiaal bloot is komen te liggen (dan wel afwerking via omputten).

Het aangrenzende weiland is na de werkzaamheden deels met raaigras ingezaaid en bestaat nog uit een soortenarm weiland, maar wel veel ruiger en structuurrijker dan in 2009. De begrazingseenheid is in 2010-2011 wat uitgebreid richting de oostelijk gelegen Ossekamp, zonder dat deze terreinen al met elkaar in verbinding staan. Het terrein van Het Scheel wordt vrij intensief zomerbeweid door huisvee (26 dieren in 2013).

Een opvallende ontwikkeling is dat de voorheen zwak glooiende oevers van t Scheel beginnen te eroderen. De breuksteen drempel voor de oeverzone is laag genoeg op een aanzienlijke golfslag van de scheepvaart tussen de bomeneilandjes door toe te laten.

In feite probeert de rivier zijn oever weer te verbreden en het waterdeel weer wat op te vullen met zand en slib. Sommige delen zijn redelijk ondiep helder water met wier en wat eerste waterplanten op een zandige bodem. Uiteindelijk kunnen de oevers van t Scheel door spontane processen van erosie en sedimentatie wellicht steeds meer gaan lijken op een natuurlijke rivieroever, met een rivierstrandje overgaand via een steilwandje naar droog land.

3.4.2 Flora

- Rode ogentroost en Kattendoorn hebben zich sinds 2011 beperkt uitgebreid.

De oever van 't Scheel (foto Bart Peters).

3.4.3 Insecten

Bijzonder was de waarneming van Bruin blauwtje begin september, maar onduidelijk of de soort in het terrein heeft voortgeplant (zit op *geranium*-soorten)

3.4.4 Broedvogels

Rond de oevers van 't Scheel zaten de volgende bijzondere broedvogels: Bergeend (1), Krakeend (1), Gele kwikstaart (1), Knobbelzwaan (1) en mogelijk broedgevallen van IJsvogel (1) en Patrijs (1).

3.4.5 Overige soortgroepen

Geen bijzonderheden.

3.5 Ossekamp

3.5.1 Algemeen beeld

In 2011 heeft men hier twee grote oevergeulen aangelegd. De geulen hebben met relatief steile oevers en weinig variatie en aangelegd in relatief kleiig materiaal. Anno 2013 zijn de geulen klaar en is de oeverzone afgezet met rasters. De oevers van de geulen bevinden zich nog in een jong successiestadium.

3.5.2 Flora

Geen bijzonderheden.

3.5.3 Insecten

Geen bijzonderheden.

3.5.4 Broedvogels

Er werd een territorium van Kleine karekiet in een rietkraag langs de Maas aangetroffen. Mogelijk hebben nabij (weilanden?) Grutto (1), Scholekster en Veldleeuwerik (1) gebroed. Voorts maken Bergeend (2), Fuut (2) en Krakeend gebruik van de oevergeulen als broedgebied.

3.5.5 Overige soortgroepen

Geen bijzonderheden.

Nieuwe, westelijk gelegen oevergeul bij de Ossenkamp (foto Bart Peters).

Nieuwe, oostelijk gelegen oevergeul bij de Ossenkamp (foto Bart Peters).

3.6 Keent

3.6.1 Algemeen beeld

In de oevers van Keent is in 2013 een nieuwe oeverageul gereed gekomen. Deze geul is benedenstrooms aangetakt, en loopt bovenstrooms bij hoogwater in over een zandige drempel (oever is hier met ca 1,5 meter verlaagd ten opzichte van het oude oeverniveau).

In de hoge zandige oevers zijn over lange stukken steenbestorting verwijderd of verlaagd. Hier begint erosie op gang te komen en is zelfs al sprake van enige rivierstrandvorming.

Het ontwerp van de oeverageul is in 2010 nog aangepast (door Jos Rademakers op verzoek van RWS) juist om deze fraaie hoge zandige oevers, die zeer kansrijk zijn voor het concept van vrij eroderende oevers, te sparen (het oude ontwerp voorzag in een soort oeverageul dicht tegen de rivier aan, waarbij de directe oevers zouden worden vergraven).

Deze potentie heeft zich na het verwijderen van de bestortingen direct vertaald in het ontstaan van een vrij eroderende oever, die goed aansluit bij het streefbeeld. De oever ontwikkelt zich morfologisch zeer voorspoedig en nu al beginnen zich de contouren van een zandige rivieroever af te tekenen (zie foto's) Aangenomen mag worden dat deze oevers binnen enkele jaren geschikt zal zijn voor o.a. oeverzwaluwen.

Het terrein zelf werd in het voorjaar van 2013 niet begraasd. Het weiland oostelijk van de nieuwe hoogwatergeul is gemaaid en was daardoor zeer arm aan bloeiende planten en insecten. Dit gemaaide onvergraven deel bestond in voorgaande jaren grootste deel uit ruig grasland, met hoogopgaande grassen en kruiden: o.a. Grote vossenstaart, Glanshaver, Zachte dravik, Veldbeemdgras en Gewone berenklauw.

Het terrein rond de hoogwatergeul bevond zich nog in een pionierstadium.

Aan de oostzijde van het traject bevindt zich een oud, betrekkelijk goed ontwikkeld zachthoutoobosje rond de voormalige instroom van de oude Maasarm. Hier is in 2012 een nieuwe geul langsop gegraven, dus parallel aan de oude Maasarm en het oobos; in feite liggen er nu twee geulen naast elkaar gescheiden door een lemig-zandige landtong (zie laatste foto). Ook deze geul bevond zich nog in een pionierstadium met veel open grond.

Vrij eroderende oever Keent oostelijk (foto Bart Peters).

Nieuwe hoogwatergeul (foto Bart Peters).

Verlaagde instroom hoogwatergeul (foto Bart Peters).

De nieuw gegraven parallelgeul langs het ooibosje rond de (voormalige) instroom van de oude Maasarm van Keent (foto Bart Peters).

3.6.2 Flora

De zeer grote populatie Gewone vogelmelk en de standplaatsen van Kruisbladwalstro en Wilde zijn mogelijk weggegraven met de werkzaamheden rond de geul en de oevers. Ze konden niet opnieuw worden gevonden.

3.6.3 Insecten

Er werden opnieuw een groot aantal Hooibeestjes aangetroffen, Groot dikkopje werd niet opnieuw waargenomen.

3.6.4 Broedvogels

Mogelijk heeft langs de geul een territorium van Oeverloper gezeten (waarneming 18 juni). Rond de geul zaten meerdere territoria van Bergeend, met name door het pionierskarakter van de hoogwatergeul.

3.6.5 Overige soortgroepen

Geen bijzonderheden.

3.7 Beugen-Oeffelt

3.7.1 Algemeen beeld

Lokaal zijn bij Beugen opnieuw enkele stukken oever verder uitgeerodeerde (zie foto's). De verschillen in erosiesnelheid zijn erg groot. Grote delen eroderen relatief langzaam, maar ze worden afgewisseld met boogvormige diepe erosiebogen. Sommige kleiige delen zijn bijna niet verder geërodeerd en kennen weinig verschil met voorgaande jaren. Al met al is Beugen in korte tijd één van de betere voorbeelden voor een vrij eroderende Maasoever geworden.

3.7.2 Flora

Bijzondere soorten zijn Wilde marjolein en Kruisbladwalstro.

Oeverbeelden langs de Maas ter hoogte van Oeffelt en Beugen (foto's Bart Peters).

Oeverbeeld in 2013 rond Oeffelt (foto Bart Peters).

Erosieboog in de oevers bij Beugen (foto Bart Peters)

3.7.3 Insecten

Voor het eerst werd op dit traject Gouden sprinkhaan aangetroffen. De populatie van Hooibeestje is nog steeds aanwezig. Aan de Oeffeltse kant kwam Glassnijder voor, naar verwachting in relatie met de naastgelegen wateren van een kleiwinning.

3.7.4 Broedvogels

Een territorium van Roodborsttapuit aan de Beugense kant.

In een populier aan de Oeffeltse kant zat in 2013 een nest van Boomvalk.

3.7.5 Overige soortgroepen

Haarsporen van Das aan de Oeffeltse kant. Vraat van Bever werd niet opnieuw aangetroffen.

3.8 Ooijen (L)

3.8.1 Algemeen beeld

In beheer en landschapsbeeld geen verandering ten opzichte van eerdere jaren. De eroderende oever is in 2013 slechts beperkt verder geërodeerd ten opzichte van 2011. Het beheer bestaat nog steeds uit intensieve landbouw en huispaardenbeweiding, maar lokaal is het beheer van de oever (ongepland) wat geëxtensiveerd.

3.8.2 Flora

Op de oever van de Maas is een nieuwe populatie van Zachte haver gevonden. Het gaat hierbij naar verwachting om een oude en grote populatie die bij eerdere inventarisaties over het hoofd is gezien (mede door het afzetten en onbegraasd laten van de directe oever). Zachte haver is een zeldzame grassoort kenmerkend voor zandige, droge oevers en stroomdalgrasland in het rivierengebied.

Gewone vogelmelk, Rode ogentroost en Wilde marjolein handhaven zich. In de rivier komt sinds een aantal jaar plaatselijk Rivierfonteinkruid voor.

3.8.3 Insecten

Er werden 7 exemplaren van Greppelsprinkhaan aangetroffen.

De hoge erosieoever bij kasteel Ooijen (foto Bart Peters).

3.8.4 Broedvogels

In de steilwanden zat in 2013 een kolonie van 24 Oeverzwaluwen (actieve holen). Dit is voor deze locatie een relatief kleine aantal holen; mogelijk heeft dit te maken met het voorjaarshoogwater dat in mei/begin juni nog optrad. Daarnaast (vermoedelijke) broedterritoria van Roodborsttapuit (1) en Grasmus (2).

3.8.5 Overige soortgroepen

Geen bijzonderheden.

3.9 Broekhuizen-Lottum

3.9.1 Algemeen beeld

Ten opzicht van eerdere ronden is er in de inrichting van dit traject nog niets veranderd. Oeverbestorting is nog niet verwijderd.

Vanwege rooiwerkzaamheden rond project Stroomlijn in de Broekhuizerweerd werd de oeverstrook ten noorden van het Lottumse Veer in het voorjaar en gedurende deel van de zomer van 2013 niet gegraasd. Het gevolg was een sterke verruiging en nauwelijks toegankelijkheid voor het inventariseren in juni en juli 2013. Veel plantensoorten waren hierdoor moeilijk (terug) te vinden.

3.9.2 Flora

In het voorjaar van 2013 werden Kruisbladwalstro en Springzaadveldkers aangetroffen op het noordelijk deel (Broekhuizen). In juni 2013 was deze oeverstrook praktisch ontoegankelijk geworden door het ontbreken van beheer; er had zich hierdoor een dichte ruigte gevormd. Veel standplaatsen van bijzondere soorten zijn naar verwachting over het hoofd gezien.

In het Zuidelijke, Lottumse deel had Rapunzelklokje zich sterk uitgebreid ten opzichte van de eerdere ronden. De soort staat algemeen op de terrasrand. Ook komen nog steeds Kattendoorn, Beemdkroon en Goudhaver voor.

In de directe rivieroever staat vrij veel Rivierfonteinkruid.

Broekhuizen-Lottum (noordelijke strook) in 2013.

3.9.3 Insecten

Gouden sprinkhaan en Greppelsprinkhaan komen nog steeds veelvuldig voor.

Weidebeekjuffer en Blauwe breedscheenjuffer komen in bescheiden aantalen langs de Maasoever voor.

3.9.4 Broedvogels

Mogelijk heeft rond de Broekhuizerweerd een IJsvogel gebroed. Door de rooiwerkzaamheden waren de oevers rond de Broekhuizerweerd verstoord en tijdelijk minder geschikt voor broedvogels.

3.9.5 Overige soortgroepen

-

3.10 Lus van Linne

3.10.1 Algemeen beeld

Geen verandering ten opzichte van de vorige ronden. Het gebied is inmiddels overgedragen aan Stichting het Limburgs Landschap (in het kader van de herinrichting door Balast Nedam) , maar het oostelijke deel is nog niet in beheer genomen. Er is in dit deelgebied nog steeds sprake van een ruige begroeiing met plaatselijk bos. De weilanden aan de westzijde worden sinds 2013 niet langer door huisvee begraasd, maar door een klein aantal Gallowayrunderen van de Stichting (4 stuks in juni).

3.10.2 Flora

Geen bijzonderheden. In de oever van de rivier komt zeer veel Rivierfonteinkruid voor, naast soorten als Aarvederkruid, Gele plomp en op de oever veel Rijstgras.

In het natuurgebied staan aan de onbeheerde oostzijde stroomdalsoorten als Kleine kaardebol, Peperkers, Wilde marjolein en Rode ogentroost.

Beelden van de Lus van Linne in 2013 (foto's Bart Peters).

3.10.3 Insecten

Gouden sprinkhaan komt steeds meer voor in het gebied.

3.10.4 Broedvogels

In de oever werden niet opnieuw oeverwaluwen aangetroffen, maar gelet op het grote aantal foeragerende oeverwaluwen over de weilanden en ruigtes, moet er zeker ergens een broedkolonie in de buurt hebben gezeten.

In de nabijheid van het ooibos van Linne zit opnieuw een of twee territori(a)(um) van IJsvogel. In het ooibos bevinden zich nog steeds Nachtegaal (minimaal 2), Buizerd (1) en Blauwe reiger (kolonie) als broedvogel.

3.10.5 Overige soortgroepen

De Lus van Linne is een vaste vestigingsplek voor de Bever geworden (ligging burcht onbekend). Er werd lokaal vrij oude vraat gevonden (winter?). In de Maas kwam opnieuw Meerkikker voor.

3.11 Koningssteen

3.11.1 Algemeen beeld

Tot 2006 werden de oevers van De Engel in Koningssteen nog vrij intensief agrarisch gebruikt als weidegrond. Sinds die periode is het terrein onderdeel geworden van natuurgebied Koningssteen en wordt het beheerd door Natuurmonumenten. Sinds die tijd wordt het gebied wat ruiger van aanzien, hoewel de vegetatie nog steeds korter is dan in het oude gedeelte van Koningssteen. Het is erg in trek bij de paarden die in het terrein lopen. Daarnaast wordt het gebied begraasd door Gallowayrunderen en ganzen.

Delen van de oeverbestorting zijn spontaan in verval geraakt waardoor de oever over een beperkt stuk vrij eroderend is geworden. De huidige vormgeving en oude maaskeien voorkomen echter al vele jaren dat hier veel erosie plaatsvindt. Grote delen liggen ook nog in de breuksteen. Om die reden wordt voorgesteld wordt deze oever in het programma te vervangen door een meer indicatieve oever.

3.11.2 Flora

Bijzondere soorten zijn Wit vetkruid, Witte munt en Bermooievaarsbek, Wilde marjolein, Witte munt, Springzaadveldkers, Kattendoorn, Vijfdelig kaasjeskruid, Rode ogentroost en Gewone agrimonie. In de rivier komt veel Rivierfonteinkruid en lokaal Rijstgras voor.

3.11.3 Insecten

Kanaaljuffer werd ook in 2013 opnieuw aangetroffen. Ook Hooibeestje komt nog met een redelijke populatie voor. Gouden sprinkhaan is inmiddels zeer algemeen. Voorts vrij veel algemene libellen, sprinkhanen en dagvlindersoorten. Het terrein is geschikt voor warmteminners als Koninginnepage en Oranje luzernevlinder.

3.11.4 Broedvogels

Er werd één territorium van Roodborsttapuit, drie van Graspieper aangetroffen en een of twee territoria van Veldleeuwerik. In de nabijheid van De Engel heeft vermoedelijk IJsvogel gebroed.

3.11.5 Overige soortgroepen

In de Maas werden opnieuw enkele exemplaren van Meerkikker gezien. Er werd in 2013 niet opnieuw Bevervraat aangetroffen.

4

Conclusies en adviezen

Al met al zijn er een tweetal oevertrajecten die in 2013 een belangrijk verschil met 2011 lieten zien:

- Rond de oevers van Keent is door het verwijderen van oeverbestorting vrije erosie op gang gekomen en zijn twee hoogwatergeulen aangelegd. Hoewel dit terrein zich in 2013 nog in een pionierstadium bevond mogen hier in de komende jaren belangrijke ecologische veranderingen verwacht worden. Het behoud van de hoge, vrij zandige maasoever aan de oostzijde van Keent werpt nu al zijn vruchten af doordat hier al het eerste jaar een fraaie steiloever met een aanzet tot een rivierstrand tot ontwikkeling is gekomen.
- Langs de oevers tussen Beugen en Oeffelt zijn mooie voorbeelden van vrije erosie zichtbaar conform het streefbeeld uit 2005, afgewisseld met lange delen die weinig erosie vertonen. Het beeld van de Maas lijkt hier steeds meer op de situatie van voor 1974 (aanleg bestorting), mede omdat de oeverzijde bij Gennep ook van stortstenen ontdaan is. Opvallend genoeg had zich dat aan de Beugense kant in 2013 nog niet vertaald in de vestiging van oeverwaluwen, maar dat lijkt een kwestie van tijd, en had mogelijk ook met het voorjaarshoogwater te maken. IJsvogel had zich wel in de nabijheid gevestigd, hoewel mogelijk aan de overzijde. Aandachtspunt is wel de discussie met de scheepvaart over eventuele aanzanding in het zomerbed ter hoogte van de brug van Gennep (bijv. de vraag of er een relatie is met de natuurlijke oevers; historisch altijd een belangrijke aanzandingslocatie geweest).

Langs de overige oevertrajecten is weinig verandering geconstateerd, soms omdat er nog geen herinrichting heeft plaatsgevonden (Broekhuizen-Lottum, Linne).

Algemene adviezen

- Voorgesteld wordt de locatie Koningssteen-De Engel in het programma te vervangen door een andere oever. Er is niet werkelijk sprake van een natuurlijke, vrij eroderende oever omdat oude bestortingen van maaskeien erosie voorkomen. Veranderingen die hier gemeten worden hebben enkel met het terreinbeheer in het natuurgebied van Natuurmonumenten te maken.
- Geadviseerd om de komende tijd extra aandacht in te bouwen voor het beheer van de Maasoever; voor het landgedeelte is het beheer zeker zo belangrijk als eventuele herinrichting.
- Geadviseerd wordt om grote terughoudendheid te betrachten met de aanleg van oevergeulen, zoals bij Ossekamp, vooral omdat ze uitgaan van een systeemvreemd ontwerpconcept en (geo)morfologisch eerder schadelijk dan wenselijk zijn.

Literatuur

Van Dijk A.J. & Boele A., 2011. Handleiding SOVON Broedvogelonderzoek. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Peters, B., E. Jacobs, R. de Nooy & R. Lenders, 2005. Standaardlijst voor Floramonitoring in het Rivierengebied. Uitgave van Bureau Drift i.s.m. Radboud Universiteit Nijmegen. Bureau Drift, Berg en Dal.

Peters, B. & P. Calle, 2008. Monitoring Maasoevers 2008. Studie in opdracht van Rijkswaterstaat Waterdienst. Bureau Drift, Berg en Dal

Peters, B., 2009. Monitoring Maasoevers 2009. Studie in opdracht van Rijkswaterstaat Waterdienst en Rijkswaterstaat Limburg. Bureau Drift, Berg en Dal.

Peters, B., & P. Calle, 2010. Monitoring Maasoevers 2010. Studie in opdracht van Rijkswaterstaat Waterdienst en Rijkswaterstaat Limburg. Bureau Drift, Berg en Dal.

Peters, B., P. Calle & I. Niemeijer, 2011. Monitoring Maasoevers 2011. Studie in opdracht van Rijkswaterstaat Waterdienst en Rijkswaterstaat Limburg. Bureau Drift, Berg en Dal.

Peters, B., P. Verbeek, D. Schut & P. van Hoof, 2012. Monitoring Maasoevers 2012. Studie in opdracht van Rijkswaterstaat Waterdienst en Rijkswaterstaat Limburg. Bureau Drift, Berg en Dal/Nijmegen.

Bijlage 1 ligging en jaar van monitoring van de onderzoeksgebieden

Type	Locatiennaam	Uitgevoerd of gepland	km	Oever	Waterlichaam	nulsituatie	2008	2009	2010	2011
Spontaan eroderend	Maasoever bij Asseltse plassen	j	86,1 - 86,7	ro	zandmaas		1		1	
	Broekhuizen	j	118,2 - 121,4	lo	zandmaas			1		1
Vrij eroderend, van nature	Koningsteen - De Engel	nvt	64,1 - 64,5	lo	grensmaas			1		1
	Lus van Linne	nvt	70 - 71	lo	zandmaas			1		1
	Ooijen	nvt	125 - 126,9	lo	zandmaas			1		1
Vrij eroderend	Aijen	2006	138,1 - 138,5	ro	zandmaas	2006	1		1	
	Bergen	2006	139,4 - 140,4	ro	zandmaas	2006	1		1	
	Beugen	2007	151,9 - 155,1	lo	zandmaas			1		1
	Gebrande Kamp - Neerveld	2007 - 2010	158,3 - 159,1	ro	zandmaas		1		1	
	Coehoom	2007-2010	170,9 - 174,3	ro	Bedijkte Maas		1		1	
Traditionele NVO's	Heijen	1997	152,0 - 153,1	ro	Zandmaas		1		1	
	Balgoij	nee, 2008-2009	177,0 - 178,9	ro	Bedijkte Maas		1		1	
	Keentse oevers	nee, 2008-2009	177,7 - 178,8	lo	Bedijkte Maas			1		1
	Batenburgse oevers	2008 - 2010	185,0 - 185,6	ro	Bedijkte Maas		1		1	
	Ossekamp (bij Oss)	nee, 2008-2009	193,3 - 194,8	lo	Bedijkte Maas			1		1
	Het Scheel (bij Oyen)	2000	195,4 - 196,5	lo	Bedijkte Maas	2006		1		1
	De Paaldere 't Wildt	2008	209,1 - 213,3	lo	Beneden Maas			1		1
	Zandmeren (bij Kerkdriel)	deelaanleg 1994	212,5 - 214,0	ro	Beneden Maas		1		1	
Voorbeeld Oevers	Den Bosch - Oude Schans	nvt	218,8 - 219,4	lo	Beneden Maas			1		1
Nooit bekleding aanwezig geweest	Hedel - Casterens hoeve	nvt	217,9 - 218,1	ro	Beneden Maas		1		1	
	Hedel - benedenwaarden	nvt	221,0 - 221,8	ro	Beneden Maas		1		1	